VASILE FRĂŢILĂ

ORIGINEA ISTROROMÂNILOR. CERTITUDINI ŞI IPOTEZE[1]

Istroromânii formează cel mai mic grup de români sud-dunăreni care vorbesc un dialect propriu. Astăzi ei locuiesc în partea croată a Peninsulei Istria, în preajma Mării Adriatice, la nord şi la sud de Muntele Mare (it. Monte Maggiore, cr. Učka Gora), fiind continuatorii marelui grup al românilor apuseni (Puşcariu 1926, p. 4). Numele de *istroromâni* este savant, o creaţie a celor care s-au ocupat de ei (lingvişti şi istorici). Având conştiinţa identităţii lor, istroromânii se consideră români şi îşi zic în limba croată, când vorbesc cu străinii, *rumuni*, termen ce a pătruns şi în graiul lor (Petrovici–Neiescu 1964, p. 196). După alte surse (Dahmen 1989, p. 452; Kovačec 1999, p. 132) istroromânii n-au un sentiment naţional românesc, declarându-se croaţi (mai ales cei din nord); în sud, mai mult de jumătate se declară, după apartenenţa regională, istrieni (Filipi 2002, p. 47).

După o mărturisire a istoricului veneţian Irineo della Croce (1698, p. 334), ei îşi ziceau *rumeri*, cuvânt care îl continuă pe lat. *romani* (sg. *romanus*), cu unele transformări fonetice (*o* neaccentuat > *u*, respectiv *a* accentuat urmat de *n* + vocală > *ə* şi cu rotacismul lui *n* simplu intervocalic în elementele de origine latină).

Croaţii îi numesc *vlahi*, iar limba *vlaški*. În glumă, croaţii le mai spun *čiribirci*. Un alt etnonim sub care sunt cunoscuţi este cel de *cici*. Între ei îşi spun (cu ajutorul unor derivate de la numele localităţii): *jeiånţi* ‘locuitori din Jeiăn’ sau *suşńevţi* ‘locuitori din Suşnieviţa), *costărčånţi* ‘locuitori din Costârcean’, *novoşåni* ‘locuitori din Nova Vas = Noselo’, iar graiului, *jeiåṇski* ‘pe jeiăneşte’, *susńevski* sau *şuşńevski*, *novoşånski* etc. (Kovačec 1999, p. 131; Filipi 2002, p. 47) sau (cu ajutorul unor adverbe şi expresii adverbiale): *jeiånski*, *po nåşu*, *po jeiåṇscu*, iar la Suşnieviţa *po nåşe* sau *cum şi noi̯* (Petrovici–Neiescu 1964, p. 197).

În ceea ce priveşte originea istroromânilor, părerile cercetătorilor nu coincid.

După Ov. Densusianu (1901, p. 337–346; 1961, p. 218–223), idiomul vorbit de istroromâni trebuie considerat ca fiind un grai dacoromân transportat în Istria de colonişti români din Banat şi din sud-vestul Transilvaniei. Sigur este, oricum, că istroromânii nu sunt băştinaşi în locurile de astăzi. Rotacismul (trecerea lui *n* simplu intervocalic în *r*), fenomen caracteristic istroromânei, nu cuprinde şi elemente lexicale de origine venetă şi croată. Aceasta dovedeşte că fenomenul era încheiat în momentul contactului istroromânilor cu veneta şi croata şi, deci, că el, rotacismul, nu s-a putut produce în Istria. Spre aceeaşi concluzie, a neautohtoniei istroromânilor în regiunile în care îi aflăm azi, îl conduc şi alte fapte: prezenţa în istroromână a

[1] Variantă cu unele adăugiri faţă de capitolul din Frăţilă–Bărdăşan 2010, p. 19–23; vezi şi Frăţilă 2010b, p. 48–52.

Caietele Sextil Puşcariu, II, 2015, Cluj-Napoca, p. 158–165

BDD-A22900 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:42 UTC)

unor elemente albaneze (noi am zice autohtone comune cu albaneza) ca: *deiel'*, *moš*, *rǫnzę*, *tšǫfɛ* = alb. *djal'ɛ*, *moše*, *rɛndɛs*, *ƙafɛ*, sau elementele slave vechi care în istroromână, ca şi în dacoromână, au un caracter sud-slav răsăritean şi nu apusean. Or, se ştie, azi istroromânii se află în contact cu croaţii şi slovenii.

Faptele lingvistice care l-au determinat pe Densusianu să-i considere pe istroromâni originari din Banat şi Transilvania de sud-vest sunt următoarele:

1. Lipsa palatalizării labialelor.
2. Forma *žǫžet* = dr. *deget*, care se găseşte în Banat şi prin unele părţi ale Transilvaniei sub forma *źéźǫt*, *žéžet*.
3. Formarea condiţionalului cu ajutorul auxiliarului *a vrea*: ir. *v]ręš*, *ręi*, *rę*, *ręn*, *ręts*, *rę*, băn. *v]rę̈š*, *ręi*, *rę*, *ręm*, *ręts*, *rę*.
4. Forma ir. *tsôǫptir* „piepten” apropiată de formele transilvănene de pe văile Mureşului, Crişului şi Someşului *tśaptǫn*, *tśępten*, care presupune la iniţială evoluţia *t' > ƙ > ĉ*.
5. Rotacismul lui *n* simplu intervocalic în elementele de origine latină, fenomen ce nu poate fi despărţit de cel cunoscut în graiul moţilor.
6. Ir. *skǫnt* care se apropie de forma transilvăneană de vest *skaun̯d* şi mai ales de megl. *skant.*

Deoarece istroromâna nu conţine niciun element de origine maghiară, Densusianu presupune că despărţirea istroromânilor de dacoromâni trebuie plasată în secolul al X-lea. Dar

> „istroromânii, spune Ov. Densusianu, nu reprezintă un singur strat de populaţie românească; colonii noi s-au aşezat peste populaţia care venise, încă din secolul al X-lea, din regiunea dacoromână de sud” (Densusianu 1961, p. 221).

În drumul lor din părţile vechii Dacii spre Istria, viitorii istroromâni au întâlnit şi o populaţie macedoromână, cu care s-au amestecat. Aşa se explică, după savantul român, prezenţa în istroromână a unor forme cu labialele palatalizate: *kl'ept* „piept”, *mńie* „mie”. Influenţa elementului aromânesc asupra istroromânilor a fost însă de mică importanţă.

Concepţia lui Ov. Densusianu despre originea istroromânilor este împărtăşită şi de Iosif Popovici (1914, p. 122–129), dar şi de Nicolae Drăganu (1933, p. 601–618), Em. Vasiliu (1968, p. 144–157), Ion Coteanu (1961, p. 115: „Din dacoromână s-a rupt [...] istroromâna, dar aceasta, izolându-se cu totul, a devenit o limbă de sine stătătoare”). Iosif Popovici (1914, p. 126) afirmă: „Eu sunt ferm convins că-n dialectele române din Istria avem două straturi, un strat din sec. X–XIII şi al doilea din sec. XIV–XVI”. Primul strat porneşte spre sfârşitul secolului al XI-lea, pe timpul comunităţii dintre bănăţeni, dacoromâni şi meglenoromâni. Faptul este probat de asemănările dintre dacoromână, istroromână şi meglenoromână, şi anume de lipsa elementelor maghiare şi de evoluţia sunetelor în elementele slave. Peste primul strat din istroromână s-a suprapus un al doilea, de macedoromâni, între secolele al XIV-lea şi al XV-lea, înainte de influenţa turcească în sârbocroată. În sprijinul ideii că patria primitivă a istroromânilor a fost Banatul şi sud-vestul Ardealului, Iosif

BDD-A22900 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:42 UTC)

Popovici invocă o serie de concordanţe între dialectul istroromân şi graiurile dacoromâne de vest, cum ar fi: *a* (accentuat) pronunţat *å* (*ǫ*); *ă* protonic devenit *a*; lipsa palatalizării labialelor; rotacismul lui *n* simplu intervocalic; formarea optativului cu *reş* din *vreaş* etc. (vezi cap. VII. *Raportul dintre dialectele istroromâne şi celelalte dialecte române*, p. 114–121).

S. Puşcariu respinge teoria originii nord-dunărene exprimată de Ov. Densusianu şi de I. Popovici. Istroromânii nu sunt nici pentru el băştinaşi în locurile ocupate astăzi de ei, ci

> „un val aruncat la poalele lui Monte Maggiore din Istria, în cursul dislocărilor mari pe care a avut să le sufere un grup mare al neamului nostru, *Românii Apuseni*" (Puşcariu 1926, p. 4).

Românii apuseni se găseau în partea nord-vestică a Peninsulei Balcanice, în fosta Iugoslavie, fiind cunoscuţi de documentele medievale sârbocroate sub numirile *vlahi*, *mavrovlahi* (*Μαβρόβλαχος*), *morlaci* sau *cici*.

> „Aceşti români sunt urmaşii populaţiei autohtone cu grai romanic pe care slavii au găsit-o la venirea lor în nord-vestul Peninsulei Balcanice. Ei erau în strânsă legătură cu românii răsăriteni, din Bulgaria de azi, şi cu strămoşii dacoromânilor, dincolo de Dunăre, dar erau diferenţiaţi în limba lor de ceilalţi romani de est, de dalmaţi [...]" (*ibidem*, p. 5).

Cu timpul, românii apuseni au fost împinşi din Serbia în Bosnia şi Herţegovina şi pe coasta Dalmaţiei (sec. al XIII-lea), iar în secolele al XV-lea–al XVI-lea au ajuns în locurile de azi şi chiar pe insula Veglia. Parte din ei au fost slavizaţi, singurii supravieţuitori fiind istroromânii din preajma lui Monte Maggiore.

Existenţa strămoşilor românilor apuseni în fosta Iugoslavie este atestată de numiri topice româneşti (mai ales de munţi) ca de exemplu: *Kručica* (Cruciţa), *Negrišori*, *Magura*, *Kormatura* (Curmătura), *Lakustovo* (Lăcustă), *Kornišor*, *Kornet*, *Korbovo*, *Ratunda*, *Prijot* (Preot), *Taor* (Taur), *Durmitor*, *Cipitor* (Aţipitor), *Visitor* (Visător), *Pirlitor* (Pârlitor), precum şi de nume de persoane cunoscute azi la sârbocroaţi ca: *Barbat*, *Barbatovac*, *Berbos* (Bărbos), *Drakul*, *Drakulovich*, *Fečor*, *Ljeporov* (Iepure), *Lupulović*, *Mikul*, *Magurice*, *Pasarel*, *Sarapa* (Sare-apa), *Sarebire* (Sare-bine), *Šerbula*, *Šerban*, *Strimbul*, *Surdul*, *Ursul*, *Ursulović*, *Visulović*, *Vyšinel* (Vişinel), *Zmantara* (Smântână) etc. (Puşcariu 1940, p. 247). Aceeaşi dovadă o fac şi unele împrumuturi de cuvinte româneşti în sârbocroată, precum: *jabušoliti* „a umbla cu greu" (< rom. *a-buşile*), *blavor*, *blavur* etc. (< rom. *bălaur*), *bešika* „băşică", *birka* „un fel de oi", *burag* „venter animalis" (< rom. *buric*), *krbun* „cărbune", *krna* „carne", *mamaljuga* „mămăligă", *struga* „strungă" etc. (Puşcariu 1926, p. 278–297). O altă dovadă a existenţei acestei populaţii româneşti în partea de nord-vest a Peninsulei Balcanice o constituie numărătoarea oilor în perechi de către ciobanii din apropierea oraşului *Zara* (Zadar): *dô*, *pâto*, *šasto*, *šopće*, *zeći* (Puşcariu 1940, p. 247).

Românii apuseni erau în contact cu dacoromânii de vest, argumentul constituindu-l coincidenţele dintre dialectul istroromân şi subdialectul bănăţean sau graiul dacoromânilor rotacizanţi:

BDD-A22900 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:42 UTC)

„dacă ne-am închipui că între regiunile vestice ale României şi Istria ar lipsi masele de iugoslavi, am vedea cum graiul lor se întregeşte adesea. Precum cutare ieşitură din coasta estică a Italiei se potriveşte în adâncătura din faţă a ţărmului dalmat, tot astfel rostirea *chemeşe* în loc de *cămeşă* din regiunile apusene ale teritoriului dacoromân se regăseşte aidoma la istroromâni, care în loc de *aş face* zic *reş face*, întocmai ca în unele regiuni din Banat (*reaş faśe*)" (*ibidem*).

Teoria lui S. Puşcariu a fost îmbrăţişată şi de Th. Capidan (1927, p. 164):

„De fapt, la istroromâni găsim, pe de o parte, particularităţi de grai care cu greu se pot despărţi de aceleaşi particularităţi din dialectul dacoromân, pe de alta însă, nume de localităţi în vechile lor aşezări din apusul Peninsulei Balcanice, care dovedesc lămurit despre autohtonia lor în peninsulă. Alături de acestea, istroromânii, spre deosebire de dacoromâni, nu au nicio urmă în graiul lor din influenţa ungurească. Dacă într-adevăr ei ar fi avut contact până prin secolul XIII şi XIV cu Banatul şi Munţii Apuseni, atunci, după cum foarte bine observă S. Puşcariu, ar fi fost cu neputinţă să nu păstreze un cuvânt-două dintre cele mai vechi cuvinte de origine ungurească".

În continuare Capidan afirmă:

„Lipsa de elemente ungureşti apropie pe istroromâni de aromâni şi meglenoromâni. Şi fiindcă ei din toate timpurile au făcut parte din romanitatea apuseană a peninsulei, acolo unde încă din timpurile cele mai vechi au putut veni în contact cu aromânii, particularitatea din graiul lor de a labializa [de fapt de a consonantiza – nota n., V.F.] pe *u̯* în diftongii *au̯* şi *eu̯* + consoană, care nu este aşa de nouă, şi are o întindere mai mare, ar putea servi ca o nouă dovadă despre această apropiere. Nu se ştie dacă originea acestei particularităţi trebuie atribuită limbei greceşti. Ţinând seama de faptul că ea se află şi în limba albaneză, n-ar putea fi exclus cazul ca ea să aibă o origine locală. În cazul acesta, autohtonia istroromânilor în peninsulă pare şi mai evidentă" (Capidan 1927, p. 164).

„Admiţând originea sudică şi pentru istroromâni, noi revenim la vechea concepţie istorică, care vede în toate populaţiunile româneşti din sudul Dunării pe urmaşii romanităţii balcanice" (*ibidem*, p. 165).

Al. Rosetti (1931–1932; 1978, p. 651–656) respinge teoria lui Puşcariu şi Capidan, apropiindu-se de cea a lui Densusianu şi Popovici. El ajunge la următoarele concluzii:

„1. Istroromâna este un grai dacoromân transportat în Istria; emigrarea spre Istria s-a petrecut înaintea sau în cursul secolului al XIII-lea.

2. Limba celor care au dus istroromâna în insula Veglia şi în Istria cunoaşte rotacismul.

3. Urmele trecerii acestor populaţii spre vest sunt atestate în Bosnia şi Croaţia în sec. al XV-lea–al XVI-lea.

Trebuie să presupunem că la o epocă posterioară instalării în Istria, o populaţie de grai dacoromân, cu particularităţi lingvistice care se regăsesc astăzi în graiul dacoromân din părţile Banatului şi Ţării Haţegului, s-a suprapus peste populaţia care vorbea cu rotacism şi a introdus în istroromână cuvinte nerotacizate şi expresii particulare acestei regiuni" (1978, p. 655–656).

BDD-A22900 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:42 UTC)

Nici după Traian Cantemir (1968, p. 91–110; 1973, p. 142–147),

> „istroromânii nu provin dintr-un singur strat de coloni, dar probe istorice pentru originea nordică [dacoromânească – nota n., V.F.] a istroromânilor nu există. Sunt suficiente, în schimb, datele referitoare la deplasările vlahilor în cuprinsul Peninsulei Balcanice, de la est la vest" (Cantemir 1973, p. 146), iar pentru August Kovačec este „bine argumentată în ştiinţă părerea că istroromânii sunt urmaşii vlahilor balcanici" (Kovačec 1971, p. 30–32; 1984, p. 554).

Emil Petrovici (1960, p. 79–83; 1967, p. 11–19) susţine că locul de obârşie al istroromânilor s-a aflat în sudul Dunării unde se vorbeau graiuri de tip sud-slav oriental (bulgăreşti), într-o zonă situată „la nord de linia Jireček şi la est de mănunchiul de izoglose care separă sud-slava orientală de sud-slava occidentală (Valea Timocului)".

O critică a teoriei lui Emil Petrovici, care exclude din teritoriul de formare a limbii române Mœsia Superior au exprimat cu numeroase argumente V. Arvinte (1969, p. 1–18), Ivănescu (1980, p. 71) şi, relativ recent, Elena Scărlătoiu (1998, p. 73–75).

După G. Ivănescu (1980, p. 71) limita vestică a teritoriului de formare a limbii române nu era valea Timocului, ci valea Drinei, situată la vest de Belgrad. Strămoşii istroromânilor ocupau zona cea mai nordică şi dinspre vest, în „regiunea Drinei şi a Savei inferioare şi teritoriile de la vest de Banatul românesc şi de Crişana" (p. 306). După savantul ieşean, istroromânii, ca şi unii dacoromâni (cei din părţile vestice), au venit în contact nu numai cu slavii care au dat naştere graiurilor de tip sud-slav oriental, ci şi cu şi cei care au dat naştere graiurilor slave de tip sud-slav occidental. Rotacizanţii sud-dunăreni care locuiau pe valea Drinei şi a Savei inferioare, se aflau în contact cu dacoromânii din Banatul românesc şi cu cei din Crişana. Cu timpul, numărul rotacizanţilor sud-dunăreni scade, fie prin deznaţionalizare, fie prin emigraţii. În secolul al XIV-lea, strămoşi ai istroromânilor se găseau în Dalmaţia şi în insulele apropiate. Parte din ei au ajuns în Istria, unde locuiau în mai multe aşezări rurale decât astăzi. Din rândul lor se vor desprinde aşa-numiţii morlaci, care se vor răspândi prin Bosnia şi Croaţia, de unde resturi dintre ei vor ajunge în Istria, cunoscuţi sub numele de *istroromâni*, nume dat pe cale savantă. O ramură a morlacilor, aşa-numiţii cici, s-a aşezat în sec al XV-lea la nord de Monte Maggiore şi de Triest. Majoritatea au fost deznaţionalizaţi, păstrându-şi graiul doar cei din Jeiăn.

Încercând să împace cele două teorii dominante, Elena Scărlătoiu ajunge la concluzia că „marea masă a strămoşilor istroromânilor provine din regiunile septentrionale ale Peninsulei Balcanice" şi că „au existat mai multe «nuclee» situate atât în părţile centrale, de vest şi de nord-vest ale Transilvaniei, cât şi la sud de Dunăre, cu precădere în zona Timok–Prizren" (*ibidem*, p. 325).

După G. Filipi (2002, p. 42; 2003, p. 84), „istroromânii descind din aşa-numiţii *vlahi balcanici*, în documentele medievale croate şi bosniace deseori fiind menţionaţi ca *vlahi* sau ca *morlaci*".

BDD-A22900 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:42 UTC)

Şi după N. Saramandu (2005, p. 21), care are în vedere în primul rând izvoarele istorice,

> „rezultă că istroromânii sunt urmaşii populaţiei romanizate din nord-vestul Peninsulei Balcanice, care se aflau în contact teritorial atât cu populaţia romanizată din nordul Dunării (ţinuturile vestice), cât şi cu populaţia romanizată din sudul Dunării (strămoşii meglenoromânilor şi ai aromânilor). Aşa se explică concordanţele istroromânei, pe de o parte, cu graiurile vestice ale dacoromânei şi, pe de altă parte, cu dialectele româneşti sud-dunărene (meglenoromâna şi aromâna). După cum rezultă din documentele istorice din secolele XII–XV, strămoşii istroromânilor s-au deplasat treptat pe coasta dalmată, apuseană până în Istria".

Din cele spuse până aici rezultă că cert este că istroromânii vorbesc un dialect al limbii române, întrucât toate fenomenele care deosebesc limba română de limba latină şi de celelalte limbi romanice se găsesc şi în istroromână[2], că ei nu sunt băştinaşi în locurile de astăzi, unde au ajuns după încheierea transformării lui *n* simplu intervocalic în *r* în elementele de origine latină. Sigur este, de asemenea, că în drumul lor din interiorul Peninsulei Balcanice au trecut prin Bosnia Herţegovina şi coasta Dalmaţiei, ultimul lor popas reprezentându-l Učka Gora. Ei au avut contact cu dacoromânii rotacizanţi din Crişana şi din Ţara Moţilor, dar şi cu cei din sud-vestul României (Banat şi Ţara Haţegului).

În problema originii istroromânilor, ştiinţa încă nu şi-a spus ultimul cuvânt, în construcţia diverselor teorii rămânând o serie de aspecte nerezolvate, acestea plasându-se, mai mult sau mai puţin, în domeniul ipotezelor plauzibile (Todoran 1977, p. 109).

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

AnL = „Anuar de lingvistică şi istorie literară". A. Lingvistică, Iaşi, I, 1965 şi urm.

Arvinte 1969 = Vasile Arvinte, *Limita de vest a teritoriului romanizat de la baza limbii române*, în AnL, Iaşi, XX, 1969, p. 1–18.

AUI = „Analele Universităţii «Al. I. Cuza»", Iaşi, I, 1955 şi urm.

[2] Şi anume în fonetică: *a* neaccentuat > *ă* (ulterior *ă* protonic > *a*, iar *ă* final > *ę* în varianta sudică); *a* accentuat în poziţie nazală > *ă* (cu varianta *â*); *b* şi *v* intervocalici dispar: *hiberna* > *iârna/ i̯ârnę*, *civitatem* > *četâte*; *caballus* > *că*; *br* > *ur*: *cribrum* > *čur*; *t* + *ĕ*, *ī*, *e*, *i* în hiat, *i* flexionar > *ţ*: *tĕxo* > *ţes*; *cotītus* > *cuţit*; *scortea* > *scorţę* (< *scoarţă*)*/scorţa*, *puteus* > *puţ*; *barbati* > *barbâţ*; *d* + *ĕ*, *ī*, *i* flexionar, *e*, *i* în hiat > *z* (< *dz*): *dĕcem* > *zęče* (< *dzeče*), *dies* > *zi* (< *dzi*); *frunzę* < *frondea*; *flamúnz* <**flammabundi*; *t* + *e*, *i* + *ó*, *ú* accentuaţi > *č*: *fetiolus* > *fečor*; **fetiola* > *fečorę*; *d* + *e*, *i* + *ó*, *ú* > *j/z* (< *ğ*): *deorsum* > *jos/zos* (< *ğos*); *adjuto* > *jut/zut* (< *(a)jut*) etc. (Frăţilă 2010a, p. 23–31). Structura gramaticală este în general de origine latină (Frăţilă 2010a, p. 33–50); fondul principal de cuvinte este în esenţa sa latinesc (Frăţilă 2010a, p. 50–56), la acesta, în perioada românei comune, se adaugă unele elemente de origine autohtonă (cf. *bâlegę*, *bâta/bâtę* 'baltă', *brăv/ brâv* 'brâu', *čâfę/čâfa*, *čâra* 'cioară', *ɣrésa/grę́sę* 'gresie, cute', *râţę/râţa* etc. (Frăţilă 2010a, p. 347–410) şi de origine slavă veche (cf. *bâba/bâbę* < *baba*, *bob* < v.sl. *bobŭ*, *bola/bolę* < v.sl. *bolĭ*; *cărpa/ cârpa/cârpe* < v.sl. *crŭpa*; *cosi* < v.sl. *kositi*, *dobândi* < v.sl. *dobyti*, *dobǫdǫ*; *drâg* < v.sl. *dragŭ*, *glâs* < v.sl. *glasŭ* etc.) (Frăţilă 2014, p. 151–193).

BDD-A22900 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:42 UTC)

Cantemir 1968 = Traian Cantemir, *Noi date istorice referitoare la istroromâni*, în LL, XIX, 1968, p. 91–110.
Cantemir 1973 = Traian Cantemir, *Istroromâna în viziunea lui Ovid Densusianu*, în *Ovid Densusianu. Omul şi opera*, Deva, 1973, p. 142–146.
Capidan 1927 = Th. Capidan, *Românismul balcanic*, în RF, I, 1927, nr. 1–2, p. 155–165.
Coteanu 1961 = Ion Coteanu, *Elemente de dialectologie a limbii române*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1961.
Dahmen 1989 = Wolfgang Dahmen, *Areallinguistik*, IV. *Istrorumänisch*, în *Lexicon der romanischen Linguistik*. Hrsg. von Gűnter Holtus, Michael Metzelin, Christian Schmidt, Band II., Tűbingen, Niemeyer, 1989, p. 448–460.
Densusianu 1901 = Ovid Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, vol. I. *Les Origines*, Paris, Ernest Leroux Éditeur, 1901.
Densusianu 1961 = Ov. Densusianu, *Istoria limbii române*. Ediţie îngrijită de J. Byck, vol. I–II, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1961.
Drăganu 1933 = Nicolae Drăganu, *Românii în veacurile IX–XIV pe baza toponimiei şi a onomasticei*, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului, 1933.
Filipi 2002 = Goran Filipi, *Istrorumunjski lingvistički atlas. Atlasul Lingvistic Istroromân. Atlante Linguistico Istrorumeno*, Pula, Znanstvena udruga Mediteran, 2002.
Filipi 2003 = Goran Filipi, *Câteva observaţii asupra istroromânei actuale*, în „Tabula" (Pula), 2003, nr. 6, p. 83–94.
Frăţilă 2010a = Vasile Frăţilă, *Observaţii asupra elementului autohton din dialectul istroromân*, în Frăţilă–Bărdăşan 2010, p. 347–410.
Frăţilă 2010b = Vasile Frăţilă, *Probleme de dialectologie română*, Blaj, Editura Astra, 2010.
Frăţilă 2014 = Vasile Frăţilă, *Elementul slav vechi din lexicul dialectului istroromân*, în idem, *Dialectologie românească (sud- şi nord-dunăreană)*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2014, p. 151–193.
Frăţilă–Bărdăşan 2010 = Vasile Frăţilă (coord.), Gabriel Bărdăşan, *Dialectul istroromân. Straturi etimologice*, partea I, Timişoara, Editura Universităţii de Vest, 2010.
GS = „Grai şi suflet", Bucureşti, I, 1927 şi urm.
Ireneo della Croce 1698 = Ireneo della Croce, *Historia antica e moderna, sacra e profana della città di Trieste*, Venezia, 1698.
Ivănescu 1980 = G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iaşi, Editura Junimea, 1980.
Kovačec 1971 = August Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1971.
Kovačec 1984 = August Kovačec, *Istroromâna*, în V. Rusu (ed.), *Tratat de dialectologie românească*, Craiova, Scrisul Românesc, 1984, p. 550–591.
Kovačec 1999 = August Kovačec, *L'Istroromeni*, în „L'Annuario dell'Istituto Romeno di Cultura e Ricerca Umanistica di Venezia", 1999, Casa Editrice Muzeul Satu-Mare, p. 129–142.
LL = „Limbă şi literatură", Bucureşti, I, 1955 şi urm.
LR = „Limba română", Bucureşti, I, 1952 şi urm.
Petrovici 1960 = Emil Petrovici, *Problema limitei sud-vestice a teritoriului de formare a limbii româneşti*, în LR, IX, 1960, nr. 1, p. 79–83.
Petrovici 1967 = Emil Petrovici, *Elementele sud-slave orientale ale istroromânei şi problema teritoriului de formare a limbii române*, în CL, XII, 1967, nr. 1, p. 11–19.
Petrovici–Neiescu 1964 = Emil Petrovici, Petru Neiescu, *Persistenţa insulelor lingvistice. Constatări făcute cu prilejul unor noi anchete dialectale la istroromâni, meglenoromâni şi aromâni*, în CL, IX, 1964, nr. 2, p. 187–214.
Popovici 1914 = Iosif Popovici, *Dialectele române (Rumänische Dialekte)*, IX. *Dialectele române din Istria*. Partea I. *Referinţele sociale şi gramatica*. Partea II. *Texte şi glosar*, Halle a.d.S, Max Niemeyer, 1914.

BDD-A22900 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:42 UTC)

Puşcariu 1926 = Sextil Puşcariu, *Studii istroromâne*. În colaborare cu M. Bartoli, A. Belulovici şi A. Byhan, vol. II. *Introducere – Gramatică – Caracterizarea dialectului istroromân*, Bucureşti, Cultura Naţională, 1926.
RF = „Revista filologică", Cernăuţi, I, 1927 şi urm.
Rosetti 1931–1932 = Al. Rosetti, *Asupra repartizării dialectale a istroromânei*, în GS, V, nr. 1, 1931–1932, p. 1–9.
Rosetti 1978 = Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, I. *De la origini până în secolul al XVII-lea*. Ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978.
Saramandu 2005 = Nicolae Saramandu, *Originea dialectelor româneşti (pe baza surselor istorice)*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.
Scărlătoiu 1998 = Elena Scărlătoiu, *Istroromânii şi istroromâna. Relaţii lingvistice cu slavii de sud: cuvinte de origine veche slavă*, Bucureşti, Editura Staff, 1998.
Todoran 1977 = Romulus Todoran, *Originea dialectelor româneşti*, în Matilda Caragiu-Marioţeanu, Ştefan Giosu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Romulus Todoran, *Dialectologie română*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1977, p. 97–111.
Vasiliu 1968 = Em. Vasiliu, *Fonologia istorică a dialectelor dacoromâne*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1968.

L'ORIGINE DES ISTROROUMAINS. CERTITUDES ET HYPOTHÈSES
(*Résumé*)

Après avoir présenté les principaux points de vue exprimés au sujet de l'origine des istroroumains (O. Densusianu, Iosif Popovici, S. Puşcariu, E. Petrovici, A. Kovačec etc.), l'auteur prouve le fait que les Roumains parlent un dialecte de la langue roumaine, puisque tous les phénomènes qui distinguent le roumain du latin et des autres langues romanes se trouvent aussi dans l'istroroumain, ainsi que le fait qu'ils ne sont pas indigènes dans l'espace où ils vivent aujourd'hui. Les Istroroumains y sont arrivés après la transformation de *n* simple intervocalique en *r* dans les éléments d'origine latine. Il est également certain que, dans leur chemin à l'intérieur des Balkans, ils ont traversé la Bosnie-Herzégovine et la Côte Dalmate, leur dernier arrêt étant Učka Gora (it. Monte Maggiore). Ils ont étaient en contact avec les Dacoroumains de Crişana et de Ţara Moţilor dans le parler desquels *-n-* est devenu *-r-*, mais aussi avec les Dacoroumains du sud-ouest de la Roumanie (Banat et Ţara Haţegului). Quant à l'origine des Istroroumains, il y a beaucoup de questions qui n'ont pas reçu des réponses claires, restant actuellement dans le domain des hypothèses plausibles.

Cuvinte-cheie: *origine, dialect, istroromân, ipoteze*.
Mots-clés: *origine, dialecte, istroroumain, hypothèses*.

Universitatea de Vest
Facultatea de Litere, Istorie şi Teologie
Timişoara, Bd. Vasile Pârvan, 4
fratila_v@yahoo.com

BDD-A22900 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:42 UTC)